

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ЗООПСИХОЛОГІЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Електронні методичні рекомендації до практичних занять та
самостійної роботи з навчальної дисципліни «Зоопсихологія та
порівняльна психологія»
для здобувачів спеціальності 053 «Психологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОДЕСА
ОНУ
2024

УДК 159.929(076)

З 34

Укладач:

О. В. Медянова, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної психології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Н.В.Родина – доктор психологічних наук, професорка, завідувачка кафедри диференціальної та спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

М. К. Кременчуцька – професорка, кандидат психологічних наук, професорка кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського Національного Університету імені І.І. Мечникова

Рекомендовано вченою радою факультету психології та соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова

З 34 Зоопсихологія та порівняльна психологія [Електронний ресурс]: електрон. метод. рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Зоопсихологія та порівняльна психологія» для здобувачів спеціальності 053 «Психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти/ уклад. О. В. Медянова. Одеса, 2024. 46 с.

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів психологічного напрямку та допомагають при підготовці до відповідей на практичних заняттях, оформленні робіт при самостійному виконанні завдань, при підготовці до атестації.

Розраховано для здобувачів 1 курсу першого рівня вищої освіти (бакалаврський рівень) спеціальності 053 «Психологія» факультету психології та соціальної роботи ОНУ імені І.І. Мечникова.

УДК 159.929(076)

ЗМІСТ

Зміст.....	3
Вступ.....	4
Структура навчальної дисципліни.....	5
Теми практичних занять.....	6
Методичні рекомендації здобувачам під час самостійної роботи	34
Форми контролю і методи оцінювання.....	39
Питання для підсумкового контролю.....	42
Рекомендована література.....	43

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Зоопсихологія та порівняльна» вивчає психіку тварин, її розвиток у онто-та філогенезі, психічне регулювання інстинктивної поведінки видів тварин і процесів формування та функціонування поведінкових навичок особини (окремої тварини) і груп тварин. Навчальна програма курсу «Зоопсихологія та порівняльна психологія» спрямована на формування у студентів: поглиблення знань студентів із закономірностей походження і розвитку психіки тварин і людини, про загальне і відмінне в їхній психічній діяльності, показати можливість використання зоопсихологічних знань у психологічній практиці.

Курс «Зоопсихологія та порівняльна психологія» належить до циклу професійно-практичної підготовки напрямку «Психологія», викладається у 1 семестрі на першому курсі. Курс взаємодоповнюється знаннями студентів, які вони будуть отримувати, вивчаючи курси «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія особистості», «Психофізіологія».

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: формування у студентів системи знань про індивідуальні, типологічні та групові відмінності між окремими індивідами та групами, а також природу, джерела та наслідки цих відмінностей, закономірності психічного варіювання; сформувати у студентів досвід практичного застосування знань у повсякденному житті та в майбутній професійній діяльності.

Завдання:

- ознайомити студентів з предмет та основними поняттями зоопсихології та порівняльної психології; теорією виникнення та розвитку психіки;
- сформувати у студентів уявлення про типи і форми поведінки організмів;
- надати знання про основні стадії розвитку психіки, механізми відображальної діяльності на різних стадіях розвитку психіки, особливості мислення тварин та людини, ролі другої сигнальної системи у розвитку людини та виникнення свідомості;

- сформуванати у студентів навички використовувати отримані знання для розв'язання практичних задач; при написанні рефератів, підготовці повідомлень;
- закріпити на практиці знання та вміння визначати особливості розвитку психіки у філогенезі та онтогенезі; розуміння відмінностей психіки тварини від психіки людини.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- предмет та основні поняття зоопсихології та порівняльної психології;
- теорії виникнення та розвитку психіки;
- типи і форми поведінки організмів;
- основні стадії розвитку психіки;
- механізми відображальної діяльності на різних стадіях розвитку психіки;
- особливості мислення тварин та людини;
- роль другої сигнальної системи у розвитку людини;
- виникнення свідомості;
- відмінності психіки тварини від психіки людини.

вміти:

- використовувати отримані знання для розв'язання практичних задач;
- використовувати отримані знання при написанні рефератів, підготовці повідомлень;
- визначати особливості розвитку психіки у філогенезі та онтогенезі;
- давати характеристику основним стадіям розвитку психіки.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦІПЛІНИ

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Наукові засади дослідження психологічної діяльності тварин.

Тема 1. Вступ до зоо- та порівняльної психології. Історія зоопсихології: від античності до 21 століття.

Предмет, завдання і методи зоопсихології і порівняльної психології. Місце зоопсихології та порівняльної психології серед інших наук.

Погляди на природу психіки тварин у античний період. Середньовічні уявлення про психіку тварин. Об'єктивні методи дослідження поведінки та психіки тварин. Виникнення зоопсихології як науки. Розвиток зоопсихології. Етологія.

Тема 2. Походження та еволюція психіки.

Проблема виникнення психіки. Проблема критерію психічного. Проблема виникнення психіки з позицій еволюційно-системного підходу. Елементарна сенсорна психіка. Перцептивна психіка.

Змістовий модуль 2. Загальна характеристика психологічної діяльності тварин та людини.

Тема 3. Дослідження поведінки тварин. Інстинктивна поведінка – основа життєдіяльності організму. Навчання – основа набутої поведінки.

Етологія як наука про поведінку тварин. Основні напрями вивчення поведінки тварин. Типи адаптивного поведінки. Проблема інстинкту та навчання. Інстинктивне поведінка. Загальна характеристика процесу навчання. Класифікація навчання. Методи вивчення процесу навчання у тварин.

Тема 4. Соціальна та комунікативна поведінка тварин.

Структура спільноти та механізми її підтримки. Репродуктивне поведінка. Роль агресії у підтримці структури співтовариства. Ієрархія. Біологічне сигнальне поле. Мова тварин. Засоби комунікації тварин.

Тема 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі

Проблема онтогенезу поведінки. Розвиток психічної діяльності в пренатальному періоді. Розвиток психічної діяльності у ранньому постнатальному періоді. Розвиток психічної діяльності у ювенальному (ігровому) періоді.

Тема 6. Елементарне мислення тварин.

Визначення поняття «мислення тварин». Основні напрямки вивчення елементарного мислення тварин. Вивчення здатності тварин до узагальнення та абстрагування. Здатність тварин до символізації. Вивчення елементів свідомості у тварин. Критерії наявності пам'яті у тварин. Види пам'яті за Бериташвілі. Проблема інтелекту тварин. Роль розумової діяльності у поведінці тварин. Роль розумової діяльності у поведінці тварин. Мислення людини та розумова діяльність тварин.

Тема 7. Порівняльне вивчення психіки тварин та людини. Практичні аспекти зоопсихології та порівняльної психології.

Порівняльні дослідження онтогенезу людини та тварин. Порівняльні дослідження антропогенетично значимих особливостей психіки на різних еволюційних рівнях. Використання зоопсихологічних знань у господарській та природозберігальній діяльності. Використання зоопсихологічних знань у психокоррекційній та у розвиваючій роботі з дітьми.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1.

Вступ до зоо- та порівняльної психології. Історія зоопсихології: від античності до 21 століття. Походження та еволюція психіки

Контрольні питання:

1. Предмет, завдання і методи зоопсихології і порівняльної психології. Місце зоопсихології та порівняльної психології серед інших наук.

2. Погляди на природу психіки тварин у античний період. Середньовічні уявлення про психіку тварин.

3. Виникнення зоопсихології як науки. Розвиток зоопсихології.

4. Проблема виникнення психіки.

5. Проблема критерію психічного.

Теми рефератів, доповідей та презентацій:

1. Елементарна сенсорна психіка: нижчий рівень;

2. Елементарна сенсорна психіка: вищий рівень.

3. Перцептивна психіка: нижчий рівень;

4. Перцептивна психіка: вищий рівень;

5. Перцептивна психіка: найвищий рівень.

Контрольне тестове завдання:

1. **Об'єкт зоопсихології –**

а) порівняння психічної діяльності тварин та людини;

б) психічна діяльність тварин;

в) поведінка тварин у природних умовах;

г) спадкова зумовленість і механізми формування поведінкових ознак тварин та людей.

2. Які методи належать лише до зоопсихології?

а) метод спостереження;

б) метод проблемної клітини;

в) метод експерименту;

г) метод лабіринту.

3. Якому вченню належить ствердження «душа матеріальна і належить усьому, але відрізняється у різних природних об'єктів і з ускладненням останніх також ускладнюється»?

а) біопсихізм;

б) панпсихізм;

в) антропсихізм;

г) нейропсихізм.

4. Р. Декарт, характеризував тварин як «хімічні машини», які не мають здатності до відчуття і переживання, на відміну від людини, яка має свідомість. До якого вчення він належав?

- а) біопсихізм;
- б) панпсихізм;
- в) антропсихізм;
- г) нейропсихізм.

5. Відтворіть послідовність еволюції нервової системи:

- а) посилення регулюючої ролі головного відділу ЦНС у двобічносиметричних тварин (цефалізація);
- б) диференціація будови нейронів та їх функцій (спеціалізація нейронів);
- в) виникнення синапсів, що забезпечують зв'язок між нейронами;
- г) концентрація нейронів у певних місцях тіла з утворенням вузлів, нервових центрів, нервової трубки (централізація).

6. Який принцип використав О.М. Леонт'єв у виокремленні стадій еволюції психіки?

- а) еволюції мислення;
- б) еволюції нервової системи;
- в) еволюції відображення;
- г) еволюції сприйняття.

7. Направлений рух всього організму у відповідь на перший сигнал або подразник – це...

- а) локомодація;
- б) клінокіне;
- в) таксис;
- г) ортокінез;

8. Найпростіша форма навчання – звикання виникають на ... стадії розвитку психіки.

- а) сенсорній нижчій;
- б) перцептивній вищій;

- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

9. Який рівень розвитку психіки характеризує висловлення: «дистантно на цьому рівні розрізняються переважно негативні компоненти середовища; біологічно “нейтральні” ознаки позитивних компонентів, зазвичай, ще сприймаються з відривом як сигнальні, тобто. просто ще не існують для тварини як такі».

- а) сенсорній нижчий;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

10. До якого рівня розвитку психіки відносяться багатощетинкові черви, молюски, іглокожі?

- а) сенсорній нижчий;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

11. На якій стадії розвитку психіки у тварин виникають пластичність поведінки – можливість швидкої перебудови навички, та можливість переносу навички в нові умови?

- а) перцептивній найвищий;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий

12. На цьому етапі розвитку психіки знаходяться перш за все вищі безхребетні – головоногі молюски, членистоногі.

- а) етап свідомості;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

13. На цій стадії розвитку психіки тварини здатні до різноманітних маніпулятивних дій з предметами, до широкого чутливого узагальнення, до рішення складних завдань методом інсайту?

- а) етап свідомості;
- б) перцептивній найвищій;
- в) сенсорній вищій;
- г) перцептивній нижчій.

14. На цьому рівні розвитку психіки поведінка тварин вирізняється малою пластичністю. Панують вроджені поведінкові стереотипи. Індивідуальний досвід, наuczіння грають ще незначну роль. Асоціативні зв'язки формуються важко і обмежені рамками. Результати наuczіння зберігаються недовго.

- а) сенсорній нижчій;
- б) перцептивній вищій;
- в) сенсорній вищій;
- г) перцептивній нижчій.

15. За визначенням Ладигіної-Конте, мислення тварин завжди маєхарактер.

- а) абстрактний;
- б) логічний;
- в) чутливо-рухливий;
- г) креативний.

16. На якій стадії розвитку психіка дельфінів, вранових та вищих приматів?

- а) перцептивній найвищій;
- б) перцептивній вищій;
- в) сенсорній вищій;
- г) перцептивній нижчій

17. В природних умовах у тварин виникає здатність до накопичення індивідуального досвіду в різних функціональних сферах. Частіше всього

вона пов'язана з орієнтацією в просторі і добуванням їжі. Який це етап розвитку психіки?

- а) сенсорній нижчий;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

18. Здатність розпізнавати себе у дзеркалі виникає у тварин на ...етапі розвитку психіки.

- а) етап свідомості;
- б) перцептивній найвищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

19. Особливо високого рівня розвитку інстинктивна поведінка досягає на цьому етапі в *ритуалізованому спілкуванні тварин один з одним*. Саме у сфері спілкування інстинктивні форми поведінки досягають найбільшої стереотипності.

- а) етап свідомості;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

20. На якій стадії розвитку психіки виникають вищі таксиси – мемотаксиси, телотаксиси?

- а) сенсорній нижчий;
- б) перцептивній вищий;
- в) сенсорній вищий;
- г) перцептивній нижчий.

Рекомендована література

1.Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.

2.Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019.508 с.

3.Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ :Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006» , 2019. 206 с.

Додаткова

1.Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.

2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.

3.Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

4.Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

Практичне заняття №2.

Дослідження поведінки тварин. Інстинктивна поведінка – основа життєдіяльності організму. Навчання – основа набутої поведінки.

Контрольні питання:

1.Основні напрями вивчення поведінки тварин.

2.Типи адаптивного поведінки.

3.Інстинктивне поведінка. Зовнішні та внутрішні чинники інстинктивної поведінки.

4.Інстинктивне поведінка. Ключові та наднормальні стимули.

5.Інстинктивне поведінка. Фільтрація стимулів. Периферична та центральна фільтрація.

6.Інстинктивне поведінка. Структура інстинктивної поведінки.

7.Навчання у тварин. Форми навчання ..

Теми рефератів, доповідей та презентацій:

1.Проблема інстинкту та навчання.

2. Уявлення про імпринтинг. Властивості імпринтингу. Види та функції імпринтингу.

3. Методи вивчення процесу навчання у тварин

Контрольне тестове завдання:

1. По визначенню І. Тімбергена «...-це біологічна наука, вивчаюча поведінку тварин у природних умовах; приділяє увагу аналізу генетично обумовлених компонентів поведінки та проблемам еволюції поведінки.

- а) зоопсихологія;
- б) генетика поведінки;
- в) етологія;
- г) зоологія.

2. При цьому методі вивчення поведінки тварин – фіксується вся послідовність поведінкових актів та поз тварини, що призводить до досконалого знання поведінкового репертуару тварин даного виду.

- а) реєстрація етограм;
- б) реєстрація поведінки;
- в) реєстрація таксисів;
- г) реєстрація спостережень.

3. При дослідженні комунікації тварин вивчають:

- а) хімічну комунікацію;
- б) зорову комунікацію;
- в) ольфакторну комунікацію;
- г) біологічні ритми.

4. Головна дихотомія проблеми інстинкту та навчання:

- а) проблема еволюційних теорій;
- б) проблема пластичності та ригідності інстинктивної поведінки;
- в) проблема мутації генів;
- г) проблема природних та штучних умов життя тварини.

5. Внутрішні фактори інстинктивної поведінки:

- а) вимоги гомеостазу;

- б) потребі в розмноженні;
- в) проблема старіння;
- г) важливі лише зовнішні фактори.

6. Першопричини та мотивація поведінки тварин:...

- а) довгострокове відхилення від нормального рівня фізіологічних функцій;
- б) потреба в орієнтації у зовнішньому просторі;
- в) циркадні ритми;
- г) порушення внутрішніх ритмів, що забезпечують життєдіяльність організму.

7. Внутрішні фактори інстинктивної поведінки:

- а) пускова готовність ендогенних систем до реакції;
- б) зовнішній подразник;
- в) «пускова ситуація»;
- г) «ключовий подразник».

8. Що є «ключовим подразником» для голодного пташеня сріблястої чайки?

- а) крики батьків;
- б) відкритий дзьоб батьків;
- в) голова птаха;
- г) червона риска на дзьобі батьків.

9. Відповідно до закону супер оптимальної реакції чайка закотить у гніздо ...

- а) лише яйце свого виду;
- б) гігантське дерев'яне яйце;
- в) найяскравіше яйце;
- г) найменше яйце.

10. Розташуйте у вірній послідовності структурні фази інстинктивної поведінки:

- а) фаза роздумів;
- б) пошукова фаза;

- в) підготовча фаза;
- г) завершальна фаза.

11. Ця фаза інстинктивної поведінки пластична.

- а) фаза роздумів;
- б) пошукова фаза;
- в) підготовча фаза;
- г) завершальна фаза.

12. Ця фаза інстинктивної поведінки ригідна, тварина виконує рухи з чіткою послідовністю та стереотипністю.

- а) фаза роздумів;
- б) пошукова фаза;
- в) підготовча фаза;
- г) завершальна фаза.

13. – це форма ранньої передачі досвіду у тварин. Характеризується поєднанням деяких вроджених поведінкових реакцій (інстинктів) з відмінними ознаками деяких об'єктів, на які вони потім переносяться. Для його реалізації існує критичний період.

- а) рефлекс;
- б) облігатне навчання;
- в) імпринтинг;
- г) грумінг.

14. – це поява адаптивних змін поведінки в результаті набутого досвіду.

- а) інстинкт;
- б) рефлекс;
- в) навчання;
- г) дресура.

15. Ослаблення реакції при повторному падінні подразника. Цей вид навчання виражено навіть у без хребтових.

- а) неасоціативне навчання (звикання);

- б) асоціативне навчання;
- в) інсайт-навчання;
- г) латентне навчання.

16. Складна форма навчання, при якій тварина здатна помітити зв'язки між рядом предметів чи їх властивостями. Сьогодні цю форму відносять до елементарної мисленої діяльності.

- а) неасоціативне навчання (звикання);
- б) асоціативне навчання;
- в) інсайт-навчання;
- г) латентне навчання

17. По визначенню У. Торпа, – це утворення в'язків між індиферентним стимулом або ситуацією у відсутності явного підкріплення.

- а) неасоціативне навчання (звикання);
- б) асоціативне навчання;
- в) інсайт-навчання;
- г) латентне навчання

18.... включає в себе форми суто індивідуального досвіду пристосування тварини до конкретних умов її існування. Найбільш гнучкий та лабільний компонент поведінки тварини.

- а) облігатне навчання;
- б) факультативне навчання;
- в) імпринтинг;
- г) сенсібілізація.

19.- це підвищення чутливості організму до впливу якогось агенту чи змін чутливості до одного агенту під впливом присутності другого подразника.

- а) облігатне навчання;
- б) факультативне навчання;
- в) імпринтинг;
- г) сенсібілізація.

20. ... сукупність вмінь, необхідна для виживання тварини у типових природних умовах.

- а) облігатне навчання;
- б) факультативне навчання;
- в) імпринтинг;
- г) сенсібілізація.

Рекомендована література

1. Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.

2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.

3. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006» , 2019. 206 с.

Додаткова

1. Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.

2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.

3. Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

4. Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

Практичне заняття №3.

Соціальна та комунікативна поведінка тварин.

Контрольні питання:

- 1. Структура спільноти та механізми її підтримки.
- 2. Форми організації спільноти тварин.

3. Репродуктивне поведінка.
4. Батьківська поведінка.
5. Роль агресії у підтримці структури співтовариства.

Теми рефератів, доповідей та презентацій:

1. Ієрархія. Біологічне сигнальне поле.
2. Мова тварин.
3. Засоби комунікації тварин.

Контрольне тестове завдання:

1.виникає як результат трансформації первинного середовища та його пристосування до потреб мешканців.

- а) ареал;
- б) біологічне сигнальне поле;
- в) зона мешкання;
- г) видове середовище.

2. Перерахуйте види сигналів, якими тварини помічають свою територію.

- а) хімічна сигналізація;
- б) оптична сигналізація;
- в) січова сигналізація;
- г) електромагнітна сигналізація.

3. Що входить у поняття мова тварин?

- а) звук;
- б) мови-посередники;
- в) елементи поз чи рухів тіла;
- г) мова запазів.

4. На чому базується система комунікації тварин, за І.П.Павловим?

- а) на функціях спинного мозку;
- б) на першій сигнальній системі;
- в) на другій сигнальній системі;
- г) на зв'язках гіпокампу.

5. Які види комунікації використовують тварини?

- а) хемокомунікація;
- б) міжвидова комунікація;
- в) змістова комунікація;
- г) емоційна комунікація.

6. які типи рецепторів забезпечують тактильну чутливість тварин при дотиках?

- а) візуальні рецептори;
- б) больові рецептори;
- в) температурні рецептори;
- г) дотикові рецептори.

7. Подразнення яких рецепторів викликає рефлекторні зміни: посилення виділення адреналіну, підвищення кров'яного тиску та ін.

- а) візуальні рецептори;
- б) больові рецептори;
- в) температурні рецептори;
- г) дотикові рецептори.

8. Особливості грумінгу, як внутривидової комунікації:

- а) дозволено домінуючим особині у відношенні підлеглої завжди;
- б) дозволено підлеглій особині у відношенні домінуючої завжди;
- в) не дозволяється підлеглій особині ніколи;
- г) дозволено підлеглій особині у відношенні домінуючої при дозволі остянньої.

9. Що є підґрунтям ольфакторної комунікації

- а) смак;
- б) феромони;
- в) індивідуальний запах;
- г) нюх.

10. Що стимулює дозрівання само риб та синхронізує розмноження їх популяції, а у термітів та бджіл навпаки гальмую розвиток самців та самок,

у морських багато щабінкових навіть призводить до зміна полу впродовж життя?

- а) смак;
- б) феромони;
- в) індивідуальний запах;
- г) нюх.

11. На підставі яких чинників відбувається утворення спільнот тварин?

- а) всередині видова агресія;;
- б) між видова агресія;
- в) суспільний інстинкт;
- г) інстинкт розмноження.

12. З зменшенням якого чинника пов'язана перехід тварин до суспільних форм організації життя в процесі еволюції?

- а) всередині видова агресія;;
- б) між видова агресія;
- в) суспільний інстинкт;
- г) інстинкт розмноження.

13. Які два головні чинника утворення організованих спільнот тварин.

- а) рефлекс;
- б) домінування;
- в) територіальність;
- г) когезія.

14. – тип поведінки особин у організованих спільнотах: прагнення триматися в тісній близькості один до одного.

- а) рефлекс;
- б) домінування;
- в) територіальність;
- г) когезія.

15. Характеристики організованих спільнот тварин:

- а) розподіл функцій;
- б) захист індивідуальної території;
- в) постійний склад;
- г) складна система комунікації з урахуванням складності допуску чужих.

16. Які чинники впливають на соціальний статус тварини у ієрархії?

- а) розмір тіла та сила;
- б) високий рівень гормонів у крові;
- в) агресія;
- г) рівень здоров'я.

17. Принцип відносної ієрархії?

- а) хто сильніший, той і домінує;
- б) господар території завжди домінує;
- в) хто агресивніший, той і домінує;
- г) доміную той, хто демонструє погрозу.

18. Визначте тип абсолютної ієрархії. Є лише один домінант.

- а) родинна ієрархія;
- б) деспотична ієрархія;
- в) рольова ієрархія;
- г) лінійна ієрархія.

19. Визначте тип абсолютної ієрархії. Агресія домінанта розповсюджується лише на субдомінанта і так далі.

- а) родинна ієрархія;
- б) деспотична ієрархія;
- в) рольова ієрархія;
- г) лінійна ієрархія.

20. Визначте тип абсолютної ієрархії. Крім самця-домінанта у самок теж є домінант – старша самка

- а) родинна ієрархія;
- б) деспотична ієрархія;

- в) рольова ієрархія;
- г) лінійна ієрархія.

Рекомендована література

Основна:

1.Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.

2.Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019.508 с.

3.Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ :Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006» , 2019. 206 с.

Додаткова

1.Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.

2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.

3.Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

4.Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

Практичне заняття №4.

Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі

Контрольні питання:

1. Проблема онтогенезу поведінки.
- 2.Розвиток психічної діяльності в пренатальному періоді. Вроджене та придбане в розвитку поведінки.
3. Розвиток психічної діяльності в пренатальному періоді. Розвиток рухової активності та сенсорних здібностей зародків

4.Розвиток психічної діяльності у ранньому постнатальному періоді.
Інстинктивні рухи. Вроджене узнавання.

5.Розвиток психічної діяльності у ранньому постнатальному періоді.
Ранній досвід. Розвиток комунікативної активності.

6.Розвиток психічної діяльності у ранньому постнатальному періоді.
Пізнавальні аспекти поведінки.

7.Розвиток психічної діяльності у ювенальному (ігровому) періоді.
Загальна характеристика гри.

8.Розвиток психічної діяльності у ювенальному (ігровому) періоді.
Розвиток рухливої активності.

9.Розвиток психічної діяльності у ювенальному (ігровому) періоді.
Розвиток комунікації тварин.

Контрольне тестове завдання:

1. У онтогенезі виділяють дві основні фази.... та....

- а) пренатальна фаза;
- б) личинкова фаза;
- в) ювенальна фаза ;
- г) постнатальна фаза.

2.В ході ембріогенезу, шляхом вправ, формується координація всіх функцій, що необхідні для інтенсивної діяльності новонароджених козлят у самому початку постнатального періоду. Це...

- а) ембріональне навчання;
- б) ембріональна преадаптація;
- в) ембріональні вправи;
- г) ембріональне тренування.

3. В ході ембріогенезу шляхом відбувається поступовий розвиток та удосконалення функцій шляхом накопичення «ембріонального досвіду» Це...

- а) ембріональне навчання;
- б) ембріональна преадаптація;

- в) ембріональні вправи;
- г) ембріональне тренування.

4. Куо з'ясував, чому новонароджене курча пересувається кроками поперемінно переставляючи лапки, а не стрибками, відштовхуючись одно часово обома лапами. **Тому що...**

- а) це наслідок спонтанної ендогенної стимуляції;
- б) це наслідок ембріонального навчання;
- в) рухи лап розвиваються не одна часово, а послідовно;
- г) це наслідок впливу середовища.

5. Кайри, насиджуючи пташенят, постійно перегортають яйця та подають голос. **Навіщо?**

- а) стимуляція інстинктивної поведінки пташенят;
- б) стимуляція ембріональної поведінки пташенят;
- в) стимулюючий вплив поєднання інстинктивної та ембріональна засвоєної поведінки;
- г) набута поведінки батьків.

6. На що впливає акустичне спілкування у кладці, пташенят що ще не вилупилися?

- а) стимулює розвиток пташенят;
- б) стимулює поведінку батьків;
- в) синхронізує вилуплення;
- г) ни на що не впливає.

7. здатне (ий) к самостійному виконанню основних життєвих функцій.

- а) ембріон;
- б) зрілонароджене дитинча;
- в) личинка;
- г) незрілонароджене дитинча.

8. ... не здатне (ий) к самостійному виконанню основних життєвих функцій, та залежать від батьківського догляду

- а) ембріон;
- б) зрілонароджене дитинча;
- в) личинка;
- г) незрілонароджене дитинча.

9. ...відносно мало схильні потерпати від впливу зовнішнього середовища.

- а) ембріон;
- б) зрілонароджене дитинча;
- в) личинка;
- г) незрілонароджене дитинча.

10. Психічно більш розвинені тварини в більшості відносяться до

- а) ембріон;
- б) зрілонароджене дитинча;
- в) личинка;
- г) незрілонароджене дитинча.

11. Активний догляд за потомством, високо розвинута опіка про нього

...

- а) робить можливим незрілонародження;
- б) посилює залежність потомства від батьків;
- в) знижує плодовитість виду;
- г) робить можливим зрілонародження.

12. Методи дослідження інстинктивної поведінки у ранньому постнатальному періоді:

- а) метод «Каспар Гаузер»;
- б) дослідження Е. Гесса з курчатами;
- в) дослідження Вороніна з макаками;
- г) дослідження Г. Харлоу з макаками-резус.

13. (по Фабрі) виявляє вроджене, що не залежить від індивідуального досвіду видо специфічне вибіркоче відношення тварини до певних компонентів оточуючого середовища.

- а) імпринтинг;
- б) вроджене впізнавання;
- в) інстинктивна поведінка;
- г) інсайт.

14. Це навчання можливо лише протягом сенсильних періодів онтогенезу.

- а) ембріональне навчання;
- б) директивне навчання;
- в) облігатне навчання;
- г) латентне навчання.

15. Цей процес відбувається у ранні періоди постнатального періоду, але стає актуальним лише у половозрілих особей.

- а) реакція слідування;
- б) запечатління ворогів;
- в) полове запечатління;
- г) запечатління батьків.

16.Що у вищих тварин виступає головним чинником розвитку сенсоромоторних функцій?

- а) імпринтинг;
- б) реакція слідування;
- в) спілкування;
- г) маніпулювання.

17. К. Ллойд-Морган трактував це як «практику до дорослої поведінки».

- а) гра;
- б) директивне навчання;
- в) облігатне навчання;
- г) факультативне навчання.

18. Г. Хедигер відзначав характер гри тварин.

- а) інстинктивний;

- б) факультативний;
- в) емоційний;
- г) мотиваційний.

19. Це ювенальна форма розвитку поведінки в онтогенезі.

- а) гра;
- б) директивне навчання;
- в) облігатне навчання;
- г) факультативне навчання.

20. Ця форма гри характеризується складними формами маніпулятивних дій з «біологічно нейтральними» предметами при незначній загальній рухливості

- а) агресивна гра;
- б) пізнавальна гра;
- в) комунікативна гра;
- г) ігрова сигналізація.

Рекомендована література

Основна:

1. Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.

2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.

3. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ :Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006» , 2019. 206 с.

Додаткова

1. Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.

2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.

3.Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

4.Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

Практичне заняття №5.

Елементарне мислення тварин.

Контрольні питання:

- 1.Визначення поняття «мислення тварин».
- 2.Основні напрямки вивчення елементарного мислення тварин.
- 3.Вивчення здатності тварин до узагальнення та абстрагування.
- 4.Здатність тварин до символізації.
- 5.Вивчення елементів свідомості у тварин.
- 6.Критерії наявності пам'яті у тварин. Види пам'яті за Бериташвілі.

Теми рефератів, доповідей та презентацій:

- 1.Проблема інтелекту тварин.
- 2.Роль розумової діяльності у поведінці тварин.
- 3.Мислення людини та розумова діяльність тварин.

Презентація індивідуальних самостійних досліджень здобувачів.

Рекомендована література

Основна:

1.Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.

2.Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019.508 с.

3.Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ :Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006» , 2019. 206 с.

Додаткова

1. Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.
2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.
3. Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.
4. Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

Практичне заняття № 6.

Порівняльне вивчення психіки тварин та людини. Практичні аспекти зоопсихології та порівняльної психології.

Контрольні питання:

1. Порівняльні дослідження онтогенезу людини та тварин.
2. Порівняльні дослідження антропогенетично значимих особливостей психіки на різних еволюційних рівнях.
3. Використання зоопсихологічних знань у господарській та природозберігальній діяльності.
4. Використання зоопсихологічних знань у психокоррекційній та у розвиваючій роботі з дітьми.

Презентація індивідуальних самостійних досліджень здобувачів.

Рекомендована література

Основна:

1. Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.
2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.
3. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. 206 с.

Додаткова

1. Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.

2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.

3. Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

4. Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗДОБУВАЧАМ ПІД ЧАС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, і є невід'ємною складовою процесу вивчення конкретної дисципліни. Її зміст визначається робочою навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Основні види самостійної роботи, на які повинні звертати увагу здобувачі:

- вивчення лекційного матеріалу;
- робота з опрацювання та вивчення рекомендованої літератури;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до дискусій та інших пропонованих

викладачем завдань;

- складання реферату та підготовка доповідей;
- підготовку презентацій;
- виконання практичних завдань з самотестуванням та порівнянням

індивідуально-психологічних показників у групі (останнє за бажанням).

Підготовка до практичних занять розпочинається з опрацювання лекційного матеріалу. Здобувач повинен самостійно ознайомитися з відповідним

розділом робочої програми, підготувати відповіді на контрольні запитання, які подані в програмі у певній послідовності згідно з логікою засвоєння навчального матеріалу.

У процесі підготовки до практичних занять самостійна робота здобувачів є обов'язковою частиною навчальної роботи, без якої успішне і якісне засвоєння навчального матеріалу неможливе.

У разі, коли здобувач не може самостійно розібратися в якомусь питанні, він може отримати консультацію у викладача (згідно з графіком проведення консультацій викладача кафедри соціальної психології).

Фінальною формою самостійної роботи є підготовка до заліку. Вона базується на систематичному вивченні лекційного матеріалу, питань, розглянутих на практичних заняттях, а також проблемних питань, досліджених самостійно, й вмінні логічно викладати їх сутність та відповідати на запитання.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЗДОБУВАЧАМ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Реферат — короткий виклад (огляд) змісту однієї або декількох наукових робіт або книг з певної тематики. У рефераті повинно бути якнайповніше розкрито зміст теми, основні теоретичні та фактичні відомості. Розширений, або зведений (за декількома джерелами, оглядовий) реферат містить відомості про певну кількість робіт з одної теми, викладені у вигляді добре структурованого тексту.

Реферат — перший ступінь на шляху освоєння навиків проведення науково-дослідної роботи, оскільки він є однією з початкових форм подання наукових результатів письмово. Це робота теоретичного характеру із джерелами інформації по аналізу, порівнянню і узагальненню даних, одержаних іншими дослідниками обраної теми. Важливо, що в процесі написання реферату формується власний погляд на проблему.

Оформлення та структура реферату.

Оптимальним вважається обсяг реферату у 10-15 сторінок друкарського тексту. Формат паперу — А 4. Поля: ліворуч - 3 см., справа - 1,5 см., зверху –2,0 см., знизу — 2,0 см.. Кегль - *Times New Roman*. Розмір шрифту - 14. Абзац 1,25 см., міжрядковий інтервал — 1,5.

Реферат повинен мати титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину, висновок та список використаної літератури, який розміщується на останній сторінці реферату.

Критерії оцінки реферату

Реферати в рамках навчального процесу оцінюються за наступними головними критеріями:

- уміння підібрати наукову літературу по темі;
- інформаційна насиченість, новизна, оригінальність викладу питань, структурованість та системне подання матеріалу;
- простота і дохідливість викладу, урахування особливостей сприйняття аудиторії слухачів;
- структурна організованість, логічність, граматична правильність і стилістична виразність;
- переконливість, аргументованість, практична значущість і теоретична обґрунтованість пропозицій і висновків, зроблених в рефераті.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗМІСТУ ТА ОФОРМЛЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ

Презентація (від англ. presentation - представлення, показ) – це набір картинок-слайдів на певну тему, який зберігається у файлі спеціального формату.

Кожен слайд може містити довільну текстову, графічну та відеоінформацію, анімацію, звук, діаграми і графіки, табличні й інші матеріали. Презентації створюються для наочної підтримки захисту доповідей, рефератів.

Переваги мультимедійної презентації:

- унаочнює матеріали, що презентуються;
- сприяє розвитку продуктивних, творчих функцій мислення здобувачів, формуванню операційного стилю мислення.

Вибір типу інформації, схем структуризації даних та порядок їх викладу здійснюється здобувачем відповідно до мети створення презентації. Основа будь-якої правильно спланованої презентації – це логічний аналіз послідовності відображення матеріалу, передбачення можливих питань і добір реплік для коментарів до презентації.

Перед створенням презентації необхідно:

- визначити тему та призначення презентації, спосіб демонстрації;
- розробити сценарій презентації;
- продумати зміст усіх слайдів, їх стиль та оформлення.

Основні слайди презентації повинні мати:

- титульний аркуш;
- зміст;
- основні пункти презентації;
- список джерел (до 5 основних);
- завершальний слайд.

Вимоги щодо структури та змісту поданого у презентації матеріалу:

- ✓ викладайте матеріал стисло, з максимальною інформативністю тексту;
- ✓ слідкуйте за відсутністю нагромодження, чітким порядком у всьому;
- ✓ ретельно структуруйте інформацію;
- ✓ використовуйте короткі та змістовні заголовки, маркіровані та нумеровані списки;
- ✓ важливі відомості (наприклад, висновки, визначення, правила тощо) подавайте крупним та виділеним шрифтом і розташовуйте у лівому верхньому куті екрана;
- ✓ другорядні відомості бажано розміщувати внизу сторінки;

- ✓ кожній ідеї треба відвести окремий абзац;
- ✓ ілюстрації важливих фактів, щоб подати матеріал компактно і

наочно;

графіка має органічно доповнювати текст;

✓ усі текстові дані потрібно ретельно перевірити на відсутність орфографічних, граматичних і стилістичних помилок, дотримуйтеся прийнятих правил скорочень;

Додаткові вимоги до змісту презентації (за Д. Льюїсом):

- кожен слайд має відображати одну думку;
- текст має складатися з коротких слів та простих речень;
- заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні ідеї слайда;
- слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар'єр на шляху ефективної передачі даних;
- кількість блоків статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох;
- підпис до ілюстрації розміщується під нею, а не над нею;
- усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Вид	Максимальна кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Презентація	3	здатність студента презентувати доповідь відповідно змісту навчального матеріалу та супроводити її оригінальним візуальним представленням.
Реферат	3	здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок при оформленні

		цитування й посилань на джерела; продемонструвати дотримання лексичних, фразеологічних, граматичних і стилістичних норм української літературної мови.
Практичне завдання	1	Самостійність та змістовність виконання практичного завдання. Його відповідність поставленим цілям.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЗДОБУВАЧАМ ДО ПРОВЕДЕННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО САМОСТІЙНОГО ЗАВДАННЯ

Індивідуальне самостійне завдання – це практичне спостереження за проявами психіки тварин з наступним аналізом спостережених явищ з використанням категоріального апарату зоопсихології та порівняльної психології. Цей тип завдання відноситься до курсу взагалі. Тому оцінюється як окремий вид работ. Максимальна оцінка 10 балів.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточний та періодичний контроль							Індивідуальне самостійне завдання	Сума балів
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	10	100
10	10	5	5	5	5	0		

Мета завдання – актуалізація отриманих з дисципліни знань, отримання досвіду активного наукового спостереження за реальними явищами життя (на

прикладі тварин), формування системного підходу до психологічного дослідження: теоретико-методологічна розробка мети, методів та об'єктів спостереження; практичне проведення та стандартне оформлення результатів дослідження; наочна презентація результатів та публічний захист авторського бачення спостереженого явища.

Тема дослідження здобувачем вищої освіти обирається самостійно в межах тематики вивчаємої дисципліни з урахуванням індивідуального дослідницького інтересу.

Вимоги до практичного спостереження: Об'єктом спостереження може бути поведінка обраного виду тварин. Предметом спостереження – особливості поведінки обраної конкретної тварини. Обов'язковим є фото чи відео фіксація спостережених явищ. Бажано обирати для спостереження поведінки доступні та безпечні об'єкти: домашніх тварин (домашніх улюбленців чи сільськогосподарських тварин) чи безпечних диких тварин (птахів, їжаків, комах). У випадках з дикими, особливо небезпечними, тваринами обов'язковим є використання професійних відео матеріалів, отриманих з природознавчих сайтів чи соціальних мереж в цілях забезпечення безпеки здобувача.

Вимоги до аналітичної частини завдання: в цій частині завданням спостерігача є виокремлення окремих паттернів поведінки піддослідної тварини, аналіз особливостей цієї поведінки (визначення типу поведінки: інстинктивна, сформована чи свідома, то б то є проявом елементів вищої мисленої діяльності; розподіл типових чи індивідуальних особливостей поведінкової діяльності тварини; спостереження чи пригадування етапів формування якогось з поведінкових паттернів та інш.) та узагальнення по дослідженому виду тварин – визначення який рівень розвитку психіки має таксономічна група, до якої належить піддослідна тварина. Дуже важливим у цій частині є використання категоріального апарату дисципліни при описі спостереженого явища, то б то прояв первинних навичок використання професійного термінологічного поля.

Вимоги до презентаційної частини роботи: оформлення роботи може бути виконано у зручній для здобувача формі (презентації чи реферату, вимоги

дивись вище), обов'язковим є наявність фото чи відео підтвердження спостереження та виконання роботи у фіксовані строки. Дедлайном є дві неділя до заліку по дисципліні, що обумовлено необхідністю забезпечити можливість публічного захисту роботи всім здобувачам на практичному занятті чи заліку. Здобувачі, що здали роботи своєчасно чи заздалегідь можуть презентувати їх у кінці практичного заняття, що відповідає темі їх самостійного індивідуального завдання. Перед допуском до захисту викладач має отримати роботу у гугл-клас для перевірки та надання допуску до захисту для запобігання помилок та надання можливості здобувачу доопрацювання роботи при наявності зауважень.

Під час презентації здобувач повинен бути готовим не лише доповісти про свою індивідуальну самостійну дослідницьку роботу, но і відповісти на питання викладача чи інших здобувачів відносно проведеного дослідження.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історія розвитку зоопсихології.
2. Предмет та методи досліджень у порівняльній психології
3. Проблема виникнення та еволюції психіки. Дратівливість та чуттєвість.
4. Концепція еволюції психіки Леонтьєва-Фабрі.
5. Елементарна сенсорна психіка: нижчий рівень;
6. Елементарна сенсорна психіка: вищий рівень.
7. Перцептивна психіка: нижчий рівень;
8. Перцептивна психіка: вищий рівень;
9. Перцептивна психіка: найвищий рівень.
10. Інстинктивна поведінка як основа життєдіяльності тварин.
11. Зовнішні та внутрішні чинники інстинктивної поведінки.
12. Ключові та наднормальні стимули.
13. Фільтрація стимулів. Периферична та центральна фільтрація.
14. Структура інстинктивної поведінки.
15. Уявлення про імпринтинг. Властивості імпринтингу.

16. Види та функції імпринтингу.
17. Навчання у тварин. Форми навчання .
18. Неасоціативне та асоціативне навчання.
19. Когнітивні процеси.
20. Елементарне мислення.
21. Основні напрямки вивчення мислення тварин. Експериментальні моделі.
22. Здібність тварин до узагальнення та абстрагування.
23. Здібність тварин до символізації.
24. Вивчення елементів свідомості у тварин.
25. Передумови розвитку інтелекту людини.
26. Інтелектуальна діяльність тварин у порівняльному аспекті з людиною.
27. Використання тваринами знарядь праці.
28. Розвиток психіки тварин в онтогенезі.
29. Особливості пренатального та постнатального розвитку психіки тварин.
30. Психічна діяльність тварин в ювенільному періоді.
31. Загальна характеристика ігри, формування рухомої активності та комунікації в іграх.
32. Агресія: визначення, теоретичні напрямки.
33. Концепція агресії К. Лоренца.
34. Функціональний аспект агресії.
35. Види агресивної поведінки.
36. Сексуальна поведінка тварин. Стратегія статей.
37. Материнський інстинкт. Еволюції турботи про потомство.
38. Комунікація тварин. «Мова» тварин та мова людини.
39. Складна поведінка медоносної бджоли.
40. Навчання вищих мавп людській мові.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Кириленко В.Г. Зоопсихологія та порівняльна психологія : [Методичні рекомендації з вивчення дисципліни для студентів КНЛУ спеціальність «психологія» : методичний посібник]. К. : вид-во , 2015. 56 с.

2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.

3. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 224 с.

4. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. Кам'янець Подільський: ПП «Медобори-2006» , 2019. 206 с.

Додаткова

1. Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. 236 с.

2. Кулеша-Любінець М. М. Порівняльна психологія: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 72 с.

3. Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології: Підручник К: Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

4. Чайченко Г. М. Поведінка і психіка тварин: Навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 198 с.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://nbuv.gov.ua> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

2. <http://appsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv> «Актуальні проблеми психології» Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України

3. <https://www.apa.org/pubs/journals/amp/> «American Psychologist» This

journal is a publication of [American Psychological Association](#)

4. <https://www.tandfonline.com/toc/vsoc20/current> «The Journal of Social Psychology»
5. <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/20448309> “British journal of Social Psychology”
6. <https://www.apa.org/pubs/journals/psp/> “Journal of Personality and Social Psychology”

Навчальне видання

ЗООПСИХОЛОГІЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Електронні методичні рекомендації до курсу
для здобувачів спеціальності 053 «Психологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Електронне практичне видання

Укладач

Медянова Олена Володимирівна

В авторській редакції

Затвердж. авт. __.0__.2024. Шрифт Times New Roman. Системні
вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.

Обсяг ___ МБ. Зам. № ___.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова Свідоцтво
суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р. 65082, м.

Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна

Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua